

Asia: VN/36258/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

MIELI ry kiittää mahdollisuudesta lausua Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi Kelan kuntoutuslakia, opintotukilakia ja sairausvakuutuslakia.

Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että nuoren ammatillisen kuntoutuksen myöntämisedellytykset tarkennettaisiin lakiin kuntoutuksen kohdentamiseksi opiskelun ja työelämän ulkopuolella tai muutoin syrjäytymisvaarassa oleville nuorille. Sairaus- tai vammadiagnoosia ei jatkossakaan edellytetä. Osallistuminen nuoren ammatillisen kuntoutuksen valmennuksellisiin palveluihin ei enää pääsääntöisesti oikeuttaisi kuntoutusrahaan. Nuoren kuntoutusrahaa myönnettäisiin jatkossa odotus- ja väliajalta tarveharkinnan perusteella ja lisäksi samanaikaiset palkka- ja yrittäjätulot sovitettaisiin osittain yhteen nuoren kuntoutusrahan kanssa. Opintotukea ei jatkossa myönnettäisi, jos henkilö saa samalta ajalta Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahaa.

Yleiset huomiot

MIELI ry tukee luonnoksessa esitettyä ratkaisua, jossa nuorten ammatilliseen kuntoutukseen pääsy ei edellyttäisi sairaus- tai vammadiagnoosia, mutta katsoo, että jotkut esityksessä ehdotetut muutokset vaikuttavat kielteisesti kaikkein haavoittuvassa asemassa oleviin nuoriin ja on ristiriidassa julkisen talouden vahvistamisen tavoitteen kanssa. Muutokset johtavat siihen, että entistä suurempi osa heikossa asemassa olevista nuorista uhkaa jäädä vaille tarvitsemaansa tukea ja toisen asteen tutkintoa, minkä myötä syrjäytymisriski lisääntyy. Yhden nuoren syrjäytymisen kustannus julkiselle taloudelle on miljoonan euron luokkaa. Esitysluonnos keskittyy lyhyen aikavälin taloudellisten vaikutusten arviointiin ja jättää kokonaan huomioimatta pidemmän aikavälin taloudellisen

vaikutukset, jotka ovat ratkaisevia esitettyjen muutosten taloudellisten vaikutusten arvioimiseksi. Muutosten taloudellisten vaikutusten arviointia on siksi syytä syventää huomioimaan nuorten koko elinkaarta.

MIELI ry näkee esityksen lähtökohdat ongelmallisina. Ei ole näyttöä siitä, että syrjäytymisvaarassa olevien nuorten työllistymistä voisi edistää heikentämällä heidän taloudellista asemaansa kuntoutukseen osallistumisen ajalta. MIELI ry katsoo, että kuntoutujien elämää kurjistavien toimenpiteiden sijaan tulisi panostaa nuorten työelämäkiinnittämiseen myönteisin keinoin. Pystyvyyden tunteen ja työelämätaitojen vahvistaminen, hyvä perehdytys ja jatkuva palaute sekä nuorten kokemus osallisuudesta työpaikalla ovat keskeisiä tekijöitä, jotka auttavat nuoria sopeutumaan työelämään. Esitysluonnos edustaa näkökulmaa, joka syrjäyttää haavoittuvammassa asemassa olevia nuoria, lisää heidän epätoivoaan, ja työntää heidät sivuun harmaan talouden ja mahdollisesti jopa rikollisen toiminnan piiriin yhteiskunnan tarjoamisen sosiaaliturvan puuttuessa.

Esityksen mielenterveysvaikutukset

Nuotti-valmennus on selvitysten ja tutkimusten mukaan ollut tuloksellinen ja vaikuttava. Valtaosa Nuotti-valmennuksessa olevista nuorista kärsii mielenterveyden ongelmista. Kelan seurantatutkimuksen mukaan nuoren kuntoutusrahalta siirrytään aiempaa harvemmin työkyvyttömyyseläkkeelle eli tällä on ollut positiivista merkitystä nuorten toimintakykyyn ja tilanteeseen. Pitkään jatkunut kasvu nuorten työkyvyttömyyseläkkeissä kääntyi tämän myötä laskuun v. 2021.

Nuoren kuntoutusrahan myöntämisen sairausperusteet ovat valtaosin mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöitä (14 571 saajaa vuonna 2023 eli 92 % saajista). Taloudellinen epävarmuus on tunnettu mielenterveysriski, joka erityisesti tässä kohderyhmässä voi toteutua. Silti esitysluonnoksessa ei ole arvioitu muutosten mahdollisia mielenterveysvaikutuksia.

Toimeentulon heikentyminen koskisi sekä nuoria, jotka eivät muutosten seurauksena enää pääsisi nuoren ammatilliseen kuntoutukseen ja kuntoutusrahan piiriin, että myös valmennuksen piiriin pääseviä, sillä vuodesta 2025 alkaen Nuotti-valmennukseen myönteisen päätöksen saavat eivät enää pääsääntöisesti olisi oikeutettuja kuntoutusrahaan valmennuksen ajalta. Nuoren jääminen kuntoutumisen aikana esimerkiksi pelkän toimeentulotuen varaan lisäisi taloudelliseen tilanteeseen liittyvää stressiä, mikä ei edistä kuntoutumista. Kuntoutujien taloudellisen tilanteen on todettu kytköksissä elämän- ja arjenhallinnan tunteeseen, joka taas on kuntoutumista edistävä tekijä (Kela 2008).

Toimeentulovaikutukset

Nyt esitettyjen muutosten seurauksena nuoren ammatillisen kuntoutuksen myöntämisedellytysten tarkentamisen sekä Nuotti-valmennuksen aikaisen kuntoutusrahoituksen rajoittamisen seurauksena Kelan kuntoutusrahan saaminen 16–29-vuotiailla nuorilla vähenisi. Ne nuoret, joilla on oikeus opintotukeen, työttömyysturvaan tai työmarkkinatukeen, voisivat saada jatkossa Nuotti-valmennuksen ajalta kyseistä etuutta ehtojen niin täytyessä. Nuoret kokevat muita ikäryhmiä enemmän psyykkistä kuormitusta (THL, Terve Suomi -tutkimus 2022-23) ja eniten stressiä (VNK, Kansalaispulssi 2024). Tämä heijastuu nuorten aikuisten kasvavana työkyvyttömyytenä, joka näkyy Kelan tilastoissa nuorten aikuisten mielenterveysperusteisten pitkien sairauslomien voimakkaana kasvuna. MIELI ry:n näkemyksen mukaan Kelan ammatillisen kuntoutusrahan piirissä olevien nuorten määrä kasvu kertoo ennen kaikkea nuorten kasvavasta psyykkisestä kuormituksesta ja oireilusta, ei niinkään siitä, että etuuksien myöntämisen kriteerit olisivat löystyneet.

Esityksen tavoitteena on, että Nuotti-valmennuksessa olevat nuoret siirtyisivät työttömyysetuuksien piiriin. Luonnostekstikin toteaa, että kaikilla Nuotti-valmennukseen osallistuvilla nuorilla ei kuitenkaan olisi oikeutta työttömyysetuuteen työttömyysturvalaissa säädettyjen velvoitteiden täyttämättä jäämisen vuoksi. Moni valmennuksessa oleva nuori on ilman ammattikoulutusta, ja siksi työttömyysturvalain määräämän työmarkkinatuen noin viiden kuukauden odotusajan piirissä. Näin ollen moni valmennuksessa oleva joutuisi hakemaan toimeentulonsa turvaamiseksi viimesijaista toimeentulotukea. MIELI ry katsoo, että mahdollisuus saada kuntoutusrahaa Nuotti-valmennuksen ajalta tulisi säilyttää niiden nuorten osalta, joilla ei ole opintotukea tai oikeutta työttömyysetuun.

Lapsivaikutukset

Useat sosiaalietuuksien heikennykset ovat kohdistuneet tai kohdistuvat haavoittuvimmassa asemassa oleviin perheisiin. Myös esitetyt muutokset kuntoutusrahaan heikentäisivät niiden haavoittumassa asemassa olevien perheiden tilannetta, joissa 16-17 -vuotias lapsi on ammatillisen kuntoutuksen tarpeessa. Näissä perheissä vanhemmilla todennäköisesti ei ole mahdollisuutta tukea lastaan taloudellisesti, mikä asettaa alle 18-vuotiaat eriarvoiseen asemaan ammatillisen kuntoutuksen taloudellisen saavutettavuuden suhteen. Ongelmallista on, että esitysluonnoksessa on jäänyt arvioimatta lausuntokierroksella oleva Kelan etuuksien alaikärajojen nostaminen 16 vuodesta 18 vuoteen. MIELI ry katsoo, että eri leikkaustoimien yhteisvaikutuksia nuoriin ei ole riittävästi huomioitu luonnoksessa, ja vaikutusarviointia tulisi tältä osin vahvistaa ennen esityksen jättämistä.

Taloudelliset vaikutukset

MIELI ry katsoo, että esitysluonnos on ristiriidassa julkisen talouden vahvistamisen tavoitteen kanssa. Myös Kelan tutkijat arvioivat, että nuoren ammatillisen kuntoutuksen myöntöedellytysten tiukentaminen ei todennäköisesti toisi säästöjä vaan lisäisi kustannuksia (Kelan Tutkimusblogi 24.3.2023). Oikea-aikainen kuntoutus on yhteiskunnalle paitsi inhimillisesti myös taloudellisesti järkevä sijoitus. Yhden nuoren syrjäytymisen hinta on miljoonan euron luokkaa, kun huomioidaan elinikäisen verokertymän menetys sekä julkisten palveluiden käytön kustannukset (Hilli ym., YP

2017). Esitysluonnos keskittyy lyhyen aikavälin taloudellisten vaikutusten arviointiin ja jättää kokonaan huomioimatta pidemmän aikavälin taloudellisen vaikutukset, jotka ovat ratkaisevia esitettyjen muutosten taloudellisten vaikutusten arvioimiseksi. Muutosten taloudellisten arviointia on syytä syventää huomioimaan nuorten koko elinkaarta.

Palveluvaikutukset

Nuorten syrjäytyminen ja eriarvoistuminen aiheuttaa palvelutarpeen kasvua ja tulee heijastumaan hyvinvointialueiden ja kuntien kustannuksiin. MIELI ry painottaa, että nuorten ammatillisen kuntoutuksen pääsyn heikentyessä nuorille tulee olla tarjolla helposti lähestyttäviä ja vaikuttavia mielenterveyspalveluja. Hyvinvointialueiden palvelut eivät tällä hetkellä kohtaa syrjäytymisvaarassa olevia nuoria riittävän hyvin. Selvää on, että mielenterveyspalvelujen tarpeen kasvun lisäksi muun muassa nuorten sosiaalisen kuntoutuksen ja kuntouttavan työtoiminnan tarve kasvaa esitettyjen muutosten myötä.

Lausunnolla oleva terapiatakuu tulee ulottaa 29 ikävuoteen saakka, jotta nuoret saavat tarvitsemaansa vaikuttavaa hoitoa, joka voi olla ammatillisen kuntoutuksen onnistumisen edellytys. Kun haavoittuvassa asemassa nuorten toimeentulo esitettyjen muutosten myötä heikkenee, Kelan psykoterapiakuntoukseen liittyvät taloudellisten esteiden merkitys tulee kasvamaan. On siksikin tärkeää, että tulevan terapiatakuun yläikäraja asetetaan nuorisolain mukaisesti 29 vuoteen. Näin voidaan joiltakin osin lieventää nyt esitettyjen leikkausten vaikutus mielenterveyden häiriöistä kärsiville nuorille.

Esitysluonnoksessa muutosten vaikutukset hyvinvointialueiden ja kuntien toimintaan ja talouteen on arvioitu ylimalkaisesti, ja luonnosta tulisi tältä osin vahvistaa. MIELI ry pitää tärkeänä, että esitettyjen lakimuutosten vaikutuksia nuoren ammatilliseen kuntoutukseen hakeutumiseen ja pääsyyn sekä nuorten toimeentuloon seurataan ja arvioidaan kansallisesti ja alueellisesti.

Yhteenveto

MIELI Suomen Mielenterveys ry tukee luonnoksessa esitettyä pyrkimystä turvata jatkossakin nuorten pääsy tarkoituksenmukaisiin ja tarpeellisiin ammatillisen kuntoutuksen palveluihin oikea-aikaisesti ja ilman sairaus- tai vammadiagnoosia sekä tukea ja kannustaa nuoria etenemään opiskelu- ja työllistymispolulla. MIELI ry:n näkemyksen mukaan esitetyt toimet eivät ole kaikilta osin oikeansuuntaisia eivätkä vahvista julkista taloutta. Jo aiemmin päätetyt sosiaaliturvaleikkaukset ovat kohdistuneet voimakkaimmin nuoriin ja lisänneet viimesijaisen toimeentulotuen tarvetta. Esillä oleva luonnos heikentäisi edelleen ammatillisessa kuntoutuksessa olevien nuorten toimeentuloa ja lisääisi heidän kokemaansa taloudellista epävarmuutta. Erityisesti tämä koskisi mielenterveyden ongelmista kärsiviä nuoria. MIELI ry katsoo, että mahdollisuus saada kuntoutusrahaa Nuotti-valmennuksen ajalta tulisi säilyttää niiden nuorten osalta, joilla ei ole opintotukea tai oikeutta

työttömyysetuun. Kun Nuotti-valmennuksessa olevien taloudellinen tilanne muutosten myötä heikkenisi, on yhä tärkeämpää, että maksuton psykoterapeuttinen tai vastaava hoito ulotetaan 29 ikävuoteen saakka tulevassa terapiatakuussa.

MIELI ry katsoo, että esitysluonnos on ristiriidassa julkisen talouden vahvistamisen tavoitteen kanssa. Esitysluonnos keskittyy lyhyen aikavälin taloudellisten vaikutusten arviointiin ja jättää kokonaan huomioimatta pidemmän aikavälin taloudellisen vaikutukset, jotka ovat ratkaisevia.

Wahlbeck Kristian
MIELI Suomen Mielenterveys ry